

მწმმსი

მე ვარ მწმმსი ავთილი: მწმმსმან ავთილმან სული თვისი დაჰსდვის ცხოვართათვის. (იოან. 10—11).
 ვპოვე ცხოვარი ჩემი წარწმედული. ესრეთ იუოს სიხარული ცათა შინა, ერთისათვის ცოდვილისა. (ლუკ. 15—4).
 მოვედით ჩემდა ყოველნი მამურაღნი და ტვირთ-მძიმენი და მე განგისვენო თქვენ. (მათ. 11—28).

№ 4

1883—1894

28 თებერვალი

შინაარსი: ჩვენ მოძმეთა საყურადღებოდ. — პედაგოგიის ისტორიიდან. — მარტოკლის ცაძარი. — გიორგი ევსევის ძე ერისთავი. — მცირე შენიშვნა. — ახალი ამბები და შენიშვნები. — თავისი თავის მხილება და აღსარება ლირსისა მამისა ჩვენისა ეფრემ ასურელისა. — სასარგებლო ცოდნა, დარიგება მეფუტკრეობის დაწესებისა. — განცხადებანი.

ჩვენ მოძმეთა საყურადღებოდ.

ჩვენ გამოცემათა უმთავრესი დანიშნულება ისაა, რომ, შეძლებისა და გვარად, დავეხმაროთ ჩვენ მოძმეთა მათ დიდ მოვალეობათა აღსრულების საქმეში და ხელი შევუწოთ საწმენოების და კეთილ-ზნეობის განმტკიცებას ხალხში. დადგა დიდმარხვა — დრო, როდესაც მწმმსთა ეძლევათ უფრო მარჯვე დრო ქრის-

ტეს უანაში მუშაობისა და კეთილის თესლის თესვისა. ამისათვის ჩვენც მოვიქცევით თქვენდამი, ჩვენნო მოძმენო, რამდენიმე რჩევით და შენიშვნებით.

საწმენოებისადმი გულგრილობა და კეთილ-ზნეობის დამდაბლება ხალხში თითქმის ეველსათვის შესაძნევეა ამ ბოლო დროს. ამ სამწუხარო მოვლენას ნიშნენ არა მარტო ღრმად მოსუცხულები, არამედ ახალგაზდებიცა. ფარისევლობა, თვალთ-მაქცობა და არა ქრისტიანული საქციელი ღრმად იღვამს ფესვებს

ხალხში, სიტყვით ერთის თქმა, საქმით სულ სხვის აღსრულება, ძველი აღთქმისებური მოყვ-სობა ჩვეულებრივი მოვლენა შეიქმნა ესლან-დელს დროში. ამისათვის მთავრობაც და ის ჰინრიც, რომელთაც გული შესტკივით ხალხის კეთილ-დღეობისათვის, სამღვდლოებას ურჩე-ვენ, რომ მან ეოველივე ღონისძიება იხმაროს ხალხში კეთილ-ზნეობის და ქრისტიანული სარწმუნოების ასამაღლებლად. ამისათვის უბრძანებენ და ურჩევენ სამღვდლოებას, რომ მან თავის მხრით მიიღოს ეოველივე ზომა ამ საგნის შესახებ. ჰირველ საშუალებად ხალხში სარწმუნოებისა და კეთილ-ზნეობის ასამაღ-ლებლად სამღვდლოებას ურჩევენ გამართონ ღვთის-მსახურების კარგე საუბრები და კითხვები რელიგიურ საგნებზე, ასწავონ სამ-წესოთა ღვთის სჯული და მცნება.

აი, კიდევაც ვკითხულობთ ეპარქიალურ გამოცემებში, რომ მწუქმსნი ჯეროვანად ასრუ-ლებენ ბრძანებას. ივინი ესაუბრებიან სამწუ-სოთა სარწმუნოებრივ-ზნეობრივ საგნებზე და ხსნიან სამკითხველოებს. დიდათ სასიამოვნოა ეველა ეს ცნობები, მაგრამ დახლოვებით რომ გამოიკვლევთ საქმეს, მაშინ სულ სხვას დავი-ნახავთ. ამას წინეთ ერთი ჰატვიცემული მწუქმსი შემოგვიჩიოდა, რომ საუბრებზე ხალხი არ და-იარება ეკკლესიაშიო, და თუ მოვა ვინმე ლო-ცვასზე, დაიწება თუ არა საუბარი ან კითხვა სარწმუნოების საგნების შესახებ, იგი მაშინვე გადის ეკკლესიიდანო. დიად, სწორეთ სამწუ-სარო მოვლენა ეს ჩვენს დროში. ალბათ ჩვენ მთავრობის წინადადებას ამ საგნის შესახებ ვასრულებთ მარტო ოფიციალურად, ღ მარტო ოფიციალურად საქმის ასრულება, ხომ ვიცით,

რომ არ კმარა. ჩვენ დიდი ეურადლება უნდა მივაქციოთ იმას, თუ რა სარგებლობა მოაქვს ხალხისათვის ჩვენს სიტყვა-ქადაგებას. მარტო თქმა როდის კმარა, თუ გავიგებაც არ არის, და არის თუ არა გავიგება და გავიგების მეთვისება, ეს შეუძლია მწუქმსმა სხვანაირად გამოიკვლიოს, სხვა რიგად შეიტყოს და შე-საფერისი ღონე იხმაროს მისგან დათესილი კეთილი თესლის აღმოსაცენებლად მის სამწუ-სოთა გულში.

უმათერესად საჭირო არის, მწუქმსმა ჯე-როვანი ეურადლება მიაქციოს სარწმუნოებრივი და ზნეობრივი შინაარსის წიგნაკების გავრ-ცელებას ხალხში. ამისთანა შინაარსის წიგნების გავრცელება ერთი-ორად და ერთი-ათად დაეს-მარება მომღვრისაგან დათესილი თესლის კე-თილად აღმოცენებას. მაღლობა დმერთსა, დღეს ამისთანა წიგნები ბევრი მოიპოვება. საჭიროა მხოლოდ მათი გავრცელება ხალხში.

სასინარულოდ უნდა ვაუწუოთ ჩვენ მომ-მეთა, რომ მეორე გამოცემა ჩვენგან შედგენი-ლი ლოცვანისა უკვე გათავდა და ამ ლოც-ვნის შესამე გამოცემა დაწებულია, რადგან ამ წიგნის მოპოების სურვილი ვრცელდება ხალხში, ჭეშმარიტად სასინარულო მოვლენა არის ეს ჩვენს დროში და ეველა ვაღდებული ვართ ხელი შეუწუოთ და დავეხმაროთ ამისთანა ხალხის კეთილ გრძნობას და სარწმუნოების კზასე წინმსვლელობას...

ღმ. დ. ლამ-ბე.

[Faint handwritten text and a decorative flourish at the bottom of the page.]

ჰედაგოკიკის ისტორიიდან

ბავშვების აღზრდა რაქშია

(გაგრძელება *)

კვინტილიანე დაიბადა 42 წელს ქრისტეს შემდეგ ისპანიაში. იმის აზრით, ბავშვის აღზრდა უნდა დაწყებული იქმნეს ბავშვობიდანვე. ბავშვს უნდა აუზრინონ კეთილ-გონიერი, წინდახედული და კეთილ-ზნეობიანი ძიძა, მკოდნე სამშობლო ენისა. ბავშვია ბუნება სისწრაფით იღებს სხვა და სხვა შთაბეჭდილებათა და ამიტომ უნდა ეცადოთ, მისთვის ასეთი ძიძა ამოეარჩიოთ; ცუდი, ზნეობით დაცემული ძიძა იქონიებს ბავშვის ნორის ბუნებაზედ არა საკეთილო გავლენას. კვინტილიანე იყო მოყვარული თავის დედა-ენისა. ესმოდა და გაეგებოდა კარგად ამ ენის დიდი მწვენილობა ბავშვს გონებზე განვითარების საქმეში. მართლაც, კვინტილიანეს დროს და უფრო წინათაც რომაელები ძლიერ იყვნენ გატაცებულნი ბერძნულის ენითა და მეცნიერებითა, ასე რომ თავის ლეიძლს დედა-ენას აბუჩად იგდებდნენ—კვინტილიანეს ესმოდა დიდი მანებლობა რომაელებისათვის ბერძნულის ენით ასეთი გატაცებისა. ამიტომაც ის გონიერულად ურჩევს რომაულს მშობლებს დაიჭირონ ბავშვისთვის დედა-ენის მკოდნე ძიძა და ტომით რომაელი და არა ბერძენი.

ძიძამ უნდა იცოდეს ზედ-მიწევნით სამშობლო ენა, უნდა მასზედ წმინდად ლაპარაკობდეს, რომ ბავშვიც მისგან შეეჩვიოს ასეთსავე ლაპარაკსა. უცხო ენის შესწავლამდის—ბრძანებს კვინტილიანე—ბავშვისთვის აუცილებლად საჭიროა შესწავლა სამშობლო ენისა;—წინააღმდეგს შემთხვევაში ბავშვი მიიღებს ცალ-კერძო განათლებას და უდროვით შეეჩვევა უცხო, არა-მშობლიურს ხმებსა.

გარდა კაი ძიძისა ბავშვს უნდა აღმოუჩინონ კეთილ-ზნეობიანი ამხანაგები და მეგობრები და უნდა მოარიღონ ცუდ-ზნეობიანს ამხანაგებს და მეგობრებსა. ცუდს ამხანაგებს და მეგობრებს შეუძლიათ არა-

საკეთილოდ იმოქმედონ ბავშვზედ, «ამ მშობლების და მამულის საუკეთესო იმედზედ».

ბავშვი სათამაშოებით უნდა გაართონ, —მათის შემწეობით თამაშდება, ვითარდება მისი ჭკუა-გონება და ცხადდებიან მისნი მიდრეკილებანი. ბავშვს ერთ დროებითად უნდა ასწავლონ ასოს დაწერა და გამოთქმა. საქარგებლო არ არის მარტო ანბანის დაზნეპირება, რადგანაც ამ შემთხვევაში სწავლებას არ ექნება თვალსაჩინო ხასიათი. როცა ბავშვი შეითვისებს ასოების სახელსაც და მათს დაწერასაც, მაშინ უფრო კარგად შეივლება მისი ჭკუა-გონება, თუ როგორ შედგება მარცვლები ასოებისაგან. წინააღმდეგს შემთხვევაში ბავშვი ვერ შეეჩვევა თამაშ კითხვას, კითხვის დროს მას მაღი-მალ ენა ებორძიება, იმეორებს ერთს და იმავე ასოს, მარცვალს, სიტყვას და სხე... მასწავლებელი სკდილობს შუაჩვიოს მოსწავლელ ჩქარს კითხვას და ის კი აქვს დაიწყებული, რომ ასეთი კითხვა შედეგია ანბანის გონიერულად შეაწავლისა.

სწავლას უნდა იღებდეს ყოველი კაცი, რადგან ყოველს კაცს აქვს თანშობილი ნიჭი აზროვნებისა (мышление) და გონებითის მოქმედებისა «როგორც ფრინველს აქვს თანშობილი ნიჭი ფრენისა—ამაობს კვინტილიანე—ცხენს—სირბილისა, მტაცებელს ნადირს—მძვინვარებისა, ისე თითოეულს კაცს აქვს თანშობილი ნიჭი აზროვნებისა და გონებითის მოქმედებისა». კვინტილიანეს აზრით, ძალიან მცირეა უნიჭო ბავშვები რიცხვი. თუ ბავშვები არას სწავლობენ, ეს უმეტეს ნაწილად მასწავლებლის უყარვისობის ბრალია და არა შავიზღების უნიჭობისა. რომ მასწავლებელმა რიკიანად შეასრულოს თავის მოწოდება, მისთვის საჭიროა იცოდეს ინდივიდუალური თვისებანი ბავშვებისა. თითოეულს ბავშვს აქვს თვისი საკუთარი, ბუნების მიერ მოცემული, ტანის აგებულობა და სულის თვისებანი. ერთი ბავშვი იჩენს ნიჭს პოეზიაში, მეორე—ისტორიაში, ერთი მოსწავლისთვის წათამამებაა საჭირო, მეორეს სწყინს ბრძანებითი კილო მასწავლებლისა, ერთს სჩაგრავს შიშა, მეორეს—აძლევს მხნეობას, ერთნი გამუდმებულის შრომით სუსტდებიან და მეორენი კი იძენენ შრომით სიმტკიცესა. ამიტომ მასწავლებელი ისე უნდა მოექცეს ბავშვს, როგორც მოითხოვს მისი ინდივიდუალური თვისებანი. ყოველს შემთხვევაში ბავშვი სხეულით არ უნდა

*) იხ. «მწვემსია» № 1, 1893 წ.

დასაჯონ, კინტილიანე დიდი წინააღმდეგია სხეუ-
ლით დასჯისა. სხეულის დასჯა ბევრს კი არ ასწო-
რებს, კი არ აუმჯობესებს, არამედ მასში ჰყლავს
სირცხვილ-ნამუსიანობის გრძობას და ხდის მას მო-
შიშარს, მხდალს არსებად. კინტილიანეს აზრით,
სხეულის დასჯა შემოიღეს უნიკო და უხვირო მას-
წველებლებმა, რომელთაც სწავლების საქმე არ ეს-
მოდათ. ცუდი მასწავლებლები სხეულის დასჯით
ჯაგერს იყრიან ბევრზედ ცუდის სწავლისთვის და არ
ესმით, რომ თვით არაან დანაშაულნი მის ასეთს
სწავლაში. თუ სწავლების საქმე კარგად სწარმოებს,
სხეულის დასჯა სრულიად მეტს ბარგად ჩნდება სკო-
ლაში. მასწავლებელი შაგირდისთვის უნდა იყოს მა-
მის მაგიერი და მათ შორის უნდა არსებობდეს მამა-
შვილური ურთიერთობა. ის უნდა იყოს თავდაჭერი-
ლი, დინჯი და არა სასტიკი, სამართლიანი, მხიარ-
ული, მაგრამ არა ქარაფშუტა; მას თავგანწირულად
უნდა უყვარდეს თავისი მოწაფეები. მასწავლებელი
უნდა ელაპარაკებოდეს ბავშვს ზრდილობიანობაზედ,
კეთილ-ზნეობაზედ, უნდა ერიდებოდეს შაგირდის
დაცინვას, გაქირდვას, დამცარებას და ყურადღებით
ეპყრობოდეს მისს სხვა და სხვა საქიროებათა. მასწავ-
ლებელს არაოდეს არ უნდა მოუვიდეს გული, უნდა
იყოს მშვიდი, წყნარი, მაგრამ არც უნდა ათამამებდეს
ბავშვს სიცუდეში. ამიტომ კინტილიანეს აზრით,
საჭიროა მასწავლებელმა მიიღოს შესაფერი განათ-
ლება, საფუძვლიანად შეისწავლოს ის საგნები, რომ-
ლებიც მისს მოამაგალს მოღვაწეობას შეეხებიან.
„ძლიერ სცდებიან ისინი, — ამბობს კინტილიანე —
რომელნიც ამბობენ, პატარა ბავშვებისთვის გამოა-
გებო მცირე ნიჭის და ცოდნის პატრონი მასწავლე-
ბელი. თუ პირველ-დაწყებითს განათლებას მივან-
დობთ ცუდს მასწავლებელს, შემდეგში, როცა სწავ-
ლას განაგრძობს ბავშვი, ბევრს ჯაჯას და დროს
დაკარგავთ იმ შეცდომების გასასწორებლად, რომ-
ლებიც მოუვიდა ცუდს მასწავლებელს». შემდეგ რი-
გიანის შინაურის განათლების მღებისა ბავშვი უნდა
მისცენ სკოლაში. სკოლაში სწავლება მალა სდგას
შინაურის სწავლებაზედ. სკოლაში ბავშვი ემზადება
საზოგადოებრივის ცხოვრებისთვის; აქ მას უფითარ-
დება გრძობა ერთობისა და ძმობისა.

კითხვის და წერის შესწავლას უნდა მოსდევდეს
შესწავლა ლიტერატურულ ნაწარმოებთა მათის ში-
ნაარისს, ენის და ფორმის მხრით. ასეთ ნაწარმოების

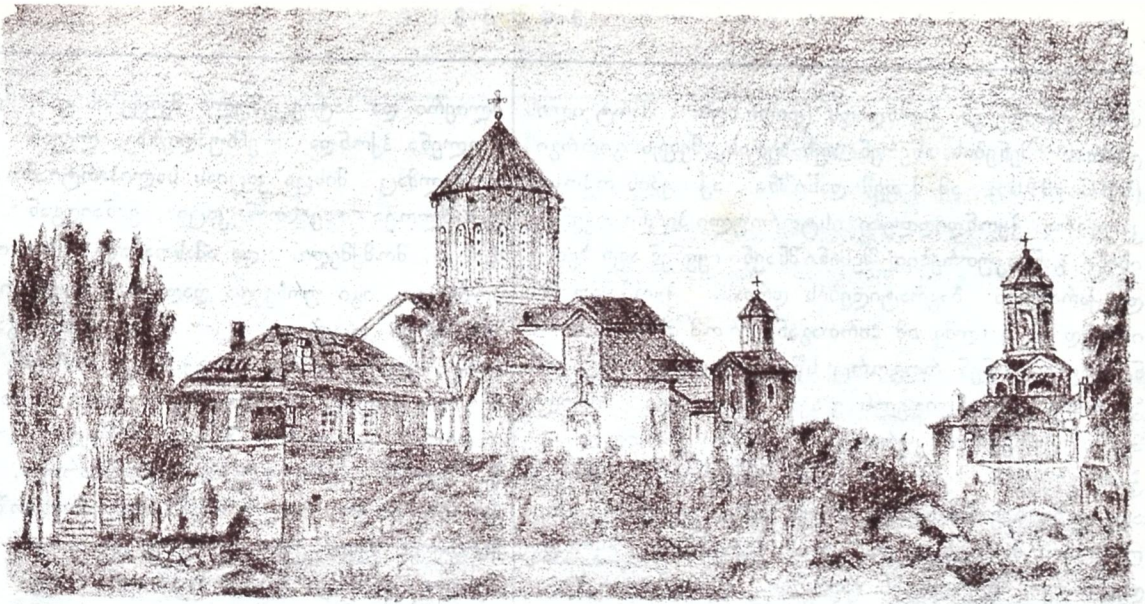
დროსაც უნდა მიექცეს განსაკუთრებულ ყურადღება
დროს აზრებს, რომელნიც ხშირად არიან მათში გა-
ტარებული. ლირიკულ ნაწარმოებთა კითხვა-შესწავ-
ლის დროს უნდა ფრთხილად ვიქცეოდეთ, რადგან
ბევრი მათგანი ზნეობის გაპრქენელი ზნამით
სავსეა. განსაკუთრებით ბავშვებს ხელში არ უნდა
მივცეთ ის დექსები, რომლებშიაც გამოხატუ-
ლია სიყვარულის მიერ გამოწვეული ტანჯვები.
ძალიან სასარგებლოა მოსწავლეებს აკითხონ ამბები,
მოთხრობები და ანეგდოტები ისტორიულის და ზნე-
ობრივის შინაარისისა.

ილ. ფერაძე.

მარტვილის მონასტერი.

მარტვილის მონასტერი, რომელიც ერთი შე-
სანიშნავ მონასტერთაგანია საქართველოში, მდებარეობს
სამეგრელოში, ორ მდინარეთა აბაშასა და
ტეხურს შუა. ქუთაისიდან მარტვილის მონასტერში
გზა მიდის ჩრდილოეთ-დასავლეთისკენ და გაივლის
ზონში. ზონიდან ამ მონასტერში მიმავალმა უნდა
გაიაროს ცხენის წყალი და შეუდგეს მალაღს სერს,
რომლის ზემოდ გაშლილს ადგილზე აშენებულია
ხსენებული მონასტერი. მონასტრის ეზოდამ, რომე-
ლიც დაფარულია მუხის და ალვის ხეებით, მშვენი-
ერი სურათი ეხატება მნახველს. ამ სკრიდან როგორც
ხელის გულს ისე დაჩერებია კაცი მთელს იმერეთს
და მეორეს მხრით აქედამ კაცი შეენიგრად ხედავს
სურამის და ახალციხის მთებს, რომელიც ალაგ-ალაგ
დაფარულია თოვლით. მონასტრის ეზოდამ კარგად
მოჩანს ლეჩხუმის მთები და მათ უკან ამაღლებული
მთის ზურგი, რომელიც საზღვრავს ერთმანეთ შორის
სადადიანო და თავისუფალს სვანეთს. ეს სურათი
საუცხოვო შთაბეჭდილებას ახდენს მნახველზე.

მარტვილის საკრებულო ტაძარი დიდი არ არის
და შინაგანი მოწყობილობით წააგავს სიონის ტა-
ძარს, რომელიც მდებარეობს ქართლში, ატენის ხე-
ობაში. კარი ბჭე, რომელსაც აქვს ორი ეგუტერი
მთავარანგელოზთა და მიძინებისა, მიშენებულია,
როგორც სჩანს, შემდეგ დროში და სასაფლაოს და-
ნიშნულება აქვს; მესამე ეგუტერში, რომელიც აგე-

მარტვილის მონასტერი.

ბულია მიძინების სახელობაზედ, ტრაპეზის მახლობლად, მღვდელ-მთავრის დასაჯდომელ ადგილთან, მოთავსებულია სალარო. უმთავრესი ტრაპეზი გაკეთებულია მრამორისაგან და დამაგრებულია ხუთ სვეტზე. ეკკლესიადამ მარჯვნივ სერის ფერდობზე აშენებულია ძლიერ ძველს დროს კოშკი, რომელიც უოფილა მესვეტეთა სადგომი. აკადემიკოსის ბროსსეს სიტყვით მარტვილის ტაძარი ერთი საუკეთესო ტაძართაგანი ყოფილა საქართველოში. ამას ამტკიცებს შინობის, ფანჯრების და კარების ჩუქურთმიანი გრეხილის ნაშთები, რომელნიც ხელოვნურად არიან გაკეთებულნი. ეს ტაძარი, თუ ისე ძველია, როგორც ამას ამტკიცებს ეახუშტი, რომელიც ამ ტაძრის აშენებას აწერს გიორგი II, რომელიც მეფობდა 921—955 წლებში, მაშინ გასაკვირველი არ იქნება, რომ ათი საუკუნის განმავლობას თავისი კვალი დაემჩნია ამ ტაძარზე, როგორც საქართველოს სხვა ეკკლესიები, ისე მარტვილის ტაძარიც დასახინრებულია შემდეგ დროში მიშენებული შენობებით. მეორე მეცნიერი დიუბუა ამტკიცებს, რომ მარტვილის ტაძარი აშენებულია კერპთ-თაყვანისმცემელთა ბომონის ადგილზე და ამ ტაძრის ზოგიერთი საშენებელი მასალა ნახმარია კერპთა ტაძრისაგან. მარტვილის ტაძარში კედლის მხატვრობაში მნახველის ყურადღებას იქცევს როგორც ელახერნის ღვთისმშობლის მხატვრობა მთავარ-ანგელოზებით, ისე

განსაკუთრებით სურათები მეფე კონსტანტინესი, ისე დადიანების ახალი გეარის დამარსებლისა, როგორც წარწერისაგან სჩანს, „ლენხუმისა, საინარძის და სალიპარტიანოს მფლობელისა, ხელმწიფე—დადიანის ვეზირის, იმერეთის და ოდიშის უფროსის და მხედართ-მთავრის, კაცია ჩიქოვანის და მისი მეუღლისა... რომელიც იყო ქალი დიდისა... აგრეთვე მათი შვილების გიორგის, იოსების და ოტიასი... მარტვილის ტაძრის ღვთის-მშობლის ხატებში, რომელნიც ძვირფასად არიან მორთულნი, სამი შეწირულია ადგილობით მღვდელ-მთავრებისაგან ანუ ჭყონდიდლებისაგან: ედემონისაგან 1644 წ., გაბრიელისაგან მეჩვიდმეტე საუკუნის დამლევეს და გიორგისაგან 1839 წ. ჭყონდიდლების სახელი აგრეთვე მოხსენებულია ეტრატზე დაწერილი სახარების ფურცელზე. დადიანებთაგან წარწერებში მოხსენებულია შერგილი და ლევან დიდი, რომელმაც 1662 წ. შესწირა მარტვილის ტაძარს „ღვთის-მშობლის ხატი, შემკული მისგანვე ლალით და მარგალიტით საცხოვნებლად თავის მეუღლის ნესტან-დარეჯანისა, მისატყეველად მისი ცოდებისა და საცხოვნებლად თავის ძეთა ალექსანდრე და მანუჩარის და თავის ქალის ზილხანისა“.

მარტვილის ტაძარი აგებულია ღვთის-მშობლის მიძინების სახელობაზე. სიტყვა მარტვილი წარმოსდგება ბერძნული სიტყვისაგან და ნიშნავს «მოწამეს». ძველის დროიდან ადგილობითი მცხოვრებნი ამ ტა-

ძარს უწოდებენ ჭყონდიდს (დიდი მუხა). მარტვილის ტაძრის აშენებას აწერენ აფხაზეთის მეფეს გიორგის (921—956); ამ მუხმ დანიშნა აქ ეპისკოპოსის კათედრა. ჭყონდიდლები ისტორიული პირნი იყვნენ; ისინი განსაკუთრებით შესანიშნავნი იყვნენ აფხაზეთის და ქართლის ბაგრატიდების დროს. ჭყონდიდელს ირჩევენ ხოლმე იმ პირთაგან, რომელიც შესანიშნავნი იყვნენ როგორც სწავლით ისე მალაღობით. ჭყონდიდელს ეკავა უმაღლესი ადგილი მეფის გვირგვინის კურთხევის დროს. ქართლის და ჭყონდიდელი ეპისკოპოსები სხდებოდნენ პირველ ადგილზე, სეარძლებში, ბალიშებზე, პირველი ქათალიკოსის მარჯვნივ და მეორე მარცხნივ. ჭყონდიდელი იყო მწერლების უფროსი. ამასთანავე იგი იყო მფარველი ქრითა და ობოლთა, ტანჯულთა და დაჩაგრულთა. მათ შესახებ მხოლოდ ჭყონდიდელი მოახსენებდა ხოლმე მეფეს, იგი პირველი აცნობებდა ხოლმე მეფის ბრძანებას საერო და სასულიერო პირთ. როცა ჯარი გაელაშქრებოდა მტრის წინააღმდეგ, ჭყონდიდელი მიუძღოდა ჯარს წინ ჯვრით და ჩხუბის დაწყების წინ, აკურთხებდა ჯარს და შემდეგ ბრუნდებოდა უკანვე და უფროსობდა მეუკანავე ჯარს. ჩვენ ზემოთ მოვიხსენეთ, რომ დადიანების გვარის უკანასკნელი წინაპარი გამოხატულია მარტვილის ტაძარში, რომელიც იყო დადიანების გვართა სასაფლაო ადგილი. კაცია სცნობრებდა იმერეთის მეფის ბაგრატი მეოთხის დროს, რომელიც მეფობდა 1669 წლიდან 1678 წლამდე და სამეგრელოს სუსტ მფლობელ ლევან მეოთხის დროს, რომელიც იყო საძე ბაგრატი მეოთხისა და შვილის შვილი იასეი, შესანიშნავი ლევან დიდის ძმისა. ქართლის მატანე კაციას დაწინაურების შესახებ აი რას მოგვითხრობს: «იმ დროს (1676 წ.), როცა აფხაზები დაეცნენ ოდიშს (სამეგრელოს), ჭყონდიდელი ჩიქოვანი მომეტებული ძლიერი შეიქმნა. იგი დაუძვრა ხელიდამ ეახტანგ მეფეს შულავერში და მან მიითვისა ჭყონდიდელის სახელი და მიიმხრო თავისკენ დადიანი. იმან მოუწოდა თავის ძმას კაციას და დაარწმუნა დადიანი, მიეცა მისთვის სალიპარტიანო იმ აზრით, რომ კაცია ამით გაუადვილებდა დადიანს ლეჩხუმის აღებას. კაცია იყო გორდის უბრალო აზნაური და მისი მამა თავის ზურგით ზიდავდა სევანეთში თაფლს, ყიდდა და ამ სახით სჭამდა ლუკმა პურს. თავისი ძმის ჭყონდიდელის წყალობით კაცია შეიქმნა ფრიად

ძლიერი და პატივცემული მეფეებისაგან; იმას დიდი გავლენა ჰქონდა ლეჩხუმლებზე. ლევან დადიანმა, რომელმაც მისცა კაციას სალიპარტიანო, ძლიერ დაიხლოვა თავისთან კაცია, ვინაიდან იგი იყო მამაცი, მომქმედი, და ამასთანავე უპატიოსნო და ბოროტი. იგი ურჩევდა დადიანს ამოეწყვიტა ოდიშის დიდი კაცები». კაცია კიდევ უფრო გაძლიერდა, როცა ჯვარი დიწერა რაჭის ერისთავის შოშიტა მეორის ქალზე. ამ ძლიერების გამო კაციამ, ლევან დადიანის სიკვდილის შემდეგ, რომელიც მოხდა 1694 წ., ხელში იგდო სამეგრელოს მმართველი. ლევანის ქერიმა მიიღო მთლიანობა და რუსეთში გაჰყვა ქართლის მეფე ეახტანგ მეექვსეს, ხოლო ლევანის შვილი გიორგი რუსეთშივე თან გაჰყვა იმერეთის მეფე არჩილს.

ყველა ეს ცნობები ჩვენ ამოვსწერეთ «Кавказъ въ христіанскихъ памятникахъ»-იდან. ჩვენის მხრით საჭიროდა ესთელით ამ ცნობებს დაუმატოთ შემდეგი: მარტვილის ტაძარი დიდის ხნიდამ იყო კათედრა სამეგრელოს მღვდელ-მთავრების— ჭყონდიდებისა. ერთ დროს საჭიროდ დაინახეს სამეგრელოს ეპარქიის გაუქმება; ხსენებული ეპარქია მიაწერეს იმერეთის ეპარქიას, ხოლო მარტვილი დარჩა ქორეპისკოპოსის კათედრად. 1885 წელში გურია-სამეგრელოს ეპარქია ხელახლად გადაკეთდა დამოუკიდებელ ეპარქიად. ამ ეპარქიების უფრო საშუალო ადგილად იცნეს ქ. ფოთი, რომელიც კიდევ დაინიშნა საკათედრო ადგილად გურია-სამეგრელოს ეპარქიის ეპისკოპოსისა, ძარტილი კი გადაკეთდა მონასტრად, რომლის წინამძღვრად ითვლება გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსი. სამეგრელოს ოთხ-კლასიანი სასულიერო სასწავლებელს გადმოიტანეს მარტვილიდამ ახალ-სენაკში. დღეს მონასტრამდის შეიძლება მივოსვლა მშვენიერი გზატკეცილით, რომელიც გაკეთებულია გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსის გრიგოლის მეცადინეობით. მათი მეუფების მეცადინეობით მარტვილის მონასტერთან აგებულ იქმნა მშვენიერი სადგომები მონასტრის ძმათათვის, აქვე აგებულ იქმნა მშვენიერი ქვის შენობა საეკლესიო-სამრევლო ორ-კლასიანი საძაგალითო სკოლისათვის, ყოველად სამღვდლო გრიგოლის მეცადინეობით მონასტრის ძველი შენობები შეკეთებულ იქმნა. ასე რომ დღეს ხანებუთი მონასტერი მათი მეუფების მეცადინეობით კიდევ მთავრდება ახდენს მნახველზე.

თავადი გიორგი ევსევის ძე ერისთავი.

(დასასრულა *)

შვილი. მამაო, ეგეცა ესცან, გთხოვ მიბრძანოთ რამე მეორეთ მოსელის შესახებ.

მამა. შვილო, ჩენი სარწმუნოება საღმთო წერილი, ვითარცა საყვირი, სცემს, და წარმათნიცა თათარნი იტყვიან, რომ მეორეთ მოსელა იქმნებაო, მაგრამ რომელთაცა არა სწამთ, იმათ როგორ უნდა შევაგონოთ და დაუმტკიცოთ, აი, შვილო, ქვეყანაზედ არა არს ხალხი, რომელიც ღმერთს თაყვანს არა სცემდეს, თუმცა კერბთ თაყვანსაცემს ველური ხალხი, მაგრამ ისინიც ღეთად აღვიარებენ, და გონებაში გამოხატული აქვთ, რომ ერთი ვინმე უნდა იყოს ცისა და ქვეყნის შემოქმედი, და ღმერთი ვითარცა უნდა იყოს ყოვლისა შემძღებელი, ყოვლად მოწყალე, განუზომელისა სიყვარულისა მქონებელი, წინასწარ მცნობელი, და მესხიერების მქონებელი, აი ამ ღმერთს თუ შევახებთ ოდესსა იყო ღმერთი, მაშინ გამოხატული ვიყავით დაუსაბამოთ, რომ შენ ჩემი შვილი იყავი, და მე შენი მამა, მესხიერებასა შინა დაუვიწყარი დაუსრულვებლად ვიქმნებით, შენი სიყვარული, და ჩემი სიყვარული ერთი ცვარი არის, რომ შევასწოროთ ღეთის სიყვარულთანა, იმისი სიყვარული ოკიანეს ზღვაა, და ჩენი ერთი ცვარია. შვილო, შენ რომ შეგეძლოს, აღმადგენ თუ არა, ანუ მე რომ შემეძლოს, აღმადგენ თუ არა, ამაში იჭვი აღარ არის, აღმადგენ და აღმადგენ, და რადგან დაუსაბამოდ გამოხატული ვართ და დაუსრულვებლად მესხიერებასა შინა დაუვიწყარი, და იმისი სიყვარული ზღვა არის, მაშასადამე მამიყვანს და აღმადგენს; მაგრამ, შვილო, სიკვდილი ორ გვარაა: პირველი სიკვდილი ისაა,

რომ ჩენი ხორცი და სხეული მიწადვე მიიქცევა, მეორე სიკვდილი არის, როდესაც აღვადგენს, მაშინ კეთილის მომქმედნი განსვენებასა მიეცემიან, ხოლო ბოროტის მომქმედნი საუკუნო ტანჯვასა და სიკვდილს მიეცემიან.

შვილი. მამაო, მაგაზედ მეტი აღარა ითქმის რა, მაგრამ გთხოვ, რომ ესეც განმიმარტო: ხელმწიფე ანუ მთავარი ვითარი უნდა იყოს?

მამა. აი, შვილო, ხელმწიფე უნდა იყოს მსწავლული, ქემმართად მოსამართლე, მშვიდი, წყნარი და მოწყალე, და როდესაც რომ ღმერთი სწყალობს ხალხთა, ესე გვარსა ხელმწიფესა და მთავარსა დაუუდგენს; მაგრამ თუ ხელმწიფესა მინისტრნი ირა ჰყვანან ქემმართველი მსწავლულნი მოსამართლენი და უქრთამონი, მაშინ ხელმწიფე განუსვენებლობაში იქმნება, ერთი გვამი სამოცს მილიონს ვერ მოუვლის უმინისტროთ. აი, შვილო, მაგალითს გეტყვი: სული არის ხელმწიფე, იმისი მინისტრი არის თვალი, ყური, ყნოსვა, გემოვნება და შეხება. თუ რომ თვალი კარგათ ვერ ხედავს, ყურს არ ესმის, ყნოსვა კეთილს სუნსა და ცუდს არ განარჩევს, გემოვნება სიმწარესა და სიტბოს ვერ განარჩევს, ვგრეთვე შეხება, უამათოთ აბა სული როგორ განსჯას, რას წარმოადგენს, რას იმოქმედებს?..

შვილი. მამაო, ეგ ყოველივე მოვიხმინე, მიბრძანებ, რომ ცოლი შეირთეო, შვილი რომ შეყოლოს, როგორ უნდა აღეზარდო?

მამა. შვილო, ოდესაც გეყოლოს შვილი და შეიქმნას ოთხისა და ხუთის წლისა, და სცნას მშობელნი და მოქირანახულენი თვისი, მაშინ ის დილასა და საღამოს დააყენე და ალოცე. იმ ყრმასა ჩვეულებათ აღნაგებათ შეექმნება ღეთის სიყვარული, და ვისაც ღეთის სიყვარული აქვს, კეთილი კაცი იქმნება. შემდგომ რომ შეიქმნას შვილისა ანუ რვისა წლისა, მაშინ ვცადე, რომ ასეთი მოძღვარი და ოსტატი უშოვნო, რომ სწავლული იყოს და კეთილის ქცევისა. თუ მასწავლებელნი ცუდნი იქმნებიან და ცუდის ქცე-

*) იხ. „მწიგნობა“-ს № 12, 1893 წ.

გიორგი გოგოლაშვილის პორტრეტი.

ვისანი, შენი შვილიც კუდას ყოფა-ქცევისა შეიქმნება უთუოდ. შეილო, ოქრო გქონდეს თუ ვერცხლი, ყმა ანუ მამული, იმის სწავლაზედ შესწირე, როდესაც რომ ისწავლის, ერთი ათათ, ერთი ოკად შეგმატებს, უკეთუ მსწავლული იქნება, უკეთუ უსწავლელია, რაც რაზა გაქვს, მავასაც დაკარგავს, და შენც შევა-

წუხებს, თუ უსწავლელი და უცნობი იქმნება, იმისთანა შეილის ყოლას უყულობა სჯობია. შეილო, ამაზედ მეტი სწავლა მე აღარვიცი რა, თუ რომ მტკიცეთ იქმნები ამ ჩემს სწავლაზედ, მაშინ ბედნიერი იქმნები, თუ არა და უბედობას მიეცემი. დიდება შენდა, სულთა ყოვლად წმინდაო.

მცირე შენიშვნა

ჟურნალი «კვალის» მე-2 №-ში დაბეჭდილია ბ. ხახანაშვილის წერილი «ახალი ქართული ლიტერატურის მოძრაობა 1821 წ.» ამ წერილში ბ. ხახანაშვილი ამბობს: «მწყემსი» დაარსდა და გამოდის ყვირილაში 1886 წლიდან დღე. დავით ლანბაშიძის რედაქტორობით»-თო.

ჟურნალი „მწყემსი“ დაარსდა 1883 წლიდან, ოქტომბრის თთვიდამ, ხოლო ამავე გაზეთის რუსული დამატება «Пастырь»-ი დაარსდა 1884 წლიდან, რედაქცია იმყოფება ყვირილაში და გაზეთი კი ქუთაისში გამოდის.

ახალი ამბები და შენიშვნები.

კიდევ გავახსენებთ ჩვენს მკითხველებს მიაქციონ ყურადღება მთავრობის შემდეგ განკარგულებას:

მინისტრთა კომიტეტის დადგენილობის ძალით, რომელიც უმაღლესად დამტკიცებულია 13 ნოემბერს 1892 წ., უკანასკნელ ვადათ უწინდელი ფორმის სახელმწიფო კრედიტის ბილეთებისა 50 მ., 25 მ., 10 მ., 5 მ., 3 მ. და 1 მ. ლირებისა, რომელნიც

გამოცემულნი არიან უმაღლესი უქაზის ძალით 13 თებერვალს 1868 წ., აგრეთვე 25 მ. ბილეთები, რომელნიც გამოცემულნი არიან უმაღლესი უქაზის ძალით 20 ოქტომბერს 1880 წ., დანიშნულია პირველი მისი 1894 წ.

ამ ვადის გათავების შემდეგ კრედიტის ბილეთები უწინდელი ფორმისა არ მიიღებიან სახელმწიფო გადასახადში და არც სავალდებულოა იხმარონ ისინი კერძო პირთა შორის.

ნიშნები კრედიტის ბილეთებისა, რომელთა გამოცემა და ხმარება აღკრძალული იქნება 1 მისილდან 1894 წლისა:

- 1) გამოცემულნი უქაზისამებრ 13 თებ. 1868 წ. 50 მ. ლირს. სურათით იმპერატორი პეტრე I-ისა. 25 » » » მეფე ალექსი მიხაილის ძისა. 10 » » » მეფე მიხაილ თეოდორეს ძისა. 5 » » » დიდის მთავრის დიმიტრი დონსკი. 3 » » » « რომელთა გამოსვლის წ. აღნიშნულია 1 » » » « შუა ადგილს ბილეთის უკანა პირზე.
- 2) გამოცემულნი უქაზისა მებრ 20 ოქტ. 1880 წ: 25 მანეთის ლირებისა — თეთრი ფერისა, რომლის უკანა პირი სადაა და არც ბეჭედი ასეია ზედ.

სწავლა და შეცნობა ქრისტიანობრივ სარწმუნოებასა და კეთილ-ზნეობაზედ.

თავისი თავის მხილება და აღსარება

წმიდათა შორის მამისა ჩვენისა

მეორე ასურელისა.

(რუსულიდან).

ძმანო, შემობრალეთ მე, რამეთუ «ძმა ძმი-საგან შეწევნილ იქნების, ვითარცა ქალაქი მტკიცე ზე მადალი, ხოლო განაძლიერებს, ვითარცა საფუძველი სამეფო», ბრძანებს საღმრთო წერილი (ივავი 18—18). და კვალად ბრძანებს: „აღუარებდეთ ურთიერთსა ცოდვასა, ზე ილოცვიდეთ ურთიერთისათვის, რათა განიკურნეთ». (იაკ. 5—16). ადრჩეულნო დვთისანო! შეიწყნარეთ გაცი იგი, რომელმაც აღუთქვა დმერთსა სათნო უოთა და მოაბრუნა შემოქმედი თვისი. მე ვარ ესრეთი ცოდვილი და ილოცვით ჩემთვის, რათა დოცვიოთა თქვენითა ხსნილ ვიქმნე ცოდვათა ჩემთაგან და განკურნებული აღვსდგე ნრწნადის სარეცეელისა ჩემისაგან. სიყრმით ჩემიდგან გამვწნადარვარ უსანმარისო ჭურჭლად: სხვათა ვარეგებ—არ სცოდონ და მე კი ორ ზომად შემცოდე ვარ. ვაიმე, რა სასჯელში მთავარდი, ვაიმე რა სირცხვილში ვარ განვეული ზე უკეთუ მადე არ აღმობრწყინდა ჩემთვის უხვი მოწყალება დვთისა, აღარ მექნება არავითარი იმედი ცხოვნებისა! მე უბადრუკი ვლადებ სიწმინდეზე, ვიქცევი უწმინდურად; ვქადაგებ არა გულისთქმაზე და გული ჩემი კი გარემოცულ არს მრავალგვართა გულისთქმათაგან. რა სიმართლე უნდა მექმნეს, რა პირით უნდა ვიწვენო უფალსა, რომელმაც უწყის უოველნი დაფარულნი გულისა ჩემისანი? ძმანო, განმიზიარეთ დოცვიანნი თქვენნი, შემავედრეთ მრავალ მოწყალებსა დმერთსა და დაატყბეთ ცოდვათაგან გამწარებულნი სული ჩემი. ვითარცა რტოთა

ჭემმარიტისა ვენახისათა. მასვით მეცა მწყურვალსა წუხროისაგან ცხოვრებისა. დამაუენეთ გზასა ზედა ჭემმარიტებისასა და წარმოძღვით სამეფოთის კართით, ვითარცა უძღვის მეუფე მონასა თვისსა. იქ... იქ გამოჩნდებიან ცხადნი და დაფარულნი ჩემნი. იქ შემაწუხებს მე სირცხვილი, მიხილვენ რა დასჯილსა კაცნი, რომელნიც მხადიან მე მართლად. მე ბეჩავმა! ავიდე ხელი სუფიერთა მოქმედებათა ზედა და დავემონე გულისთქმათა: არ მინდა ვისწავლო, არამედ შემორჩილებოდნენ. მძულს მუშაობა, მიუვარს სხვისი შრომა. არ მსურს ვისიმე პატივისცემა, მინდა, რომ მე მცემდნენ პატივსა. მძულს სხვისგან უვედრება და მე კი ვაუვედრი სხვასა. არა მსურს ვისიმე შეწყნარება, თვით კი ვეძიებ შეწყნარებასა. მიუვარს სხვისი მხილება და მძაგს მე იგი სხვისაგან. არ ვაქებ სხვასა, მინდა მაქებდენ სხვანი. ვაიმე, რომ ცოდვამ არ დასტოვა განუწრწნელად არც ერთი ასოთა ჩემთაგანი! კარის წინ მიდგია სიკვდილი და არ მადონებს მე. გიცხადებთ რა უოველთა წუფლუთა სულისა ჩემისათა, გლოცავ თქვენ, რათლით მოსიღნო მამანო, არა უგულებელს მყოთ მე შეძრწუნებული და ევედროთ ჩემთვის მკურნალსა: განკურნებისათვის სნეულისა, მწყემსსა—დამწყსად ცხოვარისა, მეფესა—განთავისუფლებისათვის ტყვეთასა, ცხოვრებასა—ცხოვნებისათვის მკვდრისა. ილოცვიდეთ, რათა დოცვიოთა თქვენითა ვედიროსო კურნებასა და ცხოვრებასა ქრისტეს მიერ უფლისა ჩვენისა იესო ძრისტესსა. მზად ვარ მე წინააღმდეგ გულისთქმათა, გარნა ვიდრე მე მათ შევებრძოდე, ცბიერი ეშმაკი ასუსტებს სიმაგრესა სულისა ჩემისასა ვემოს-მოყვარებათა ზე კვალადვე ვმთები ტყვედ ბოროტთა გულისთქმათა. ბრმა ვარ მე და ვაცდუნებ ბრმათა!

ამისათვის საჭირო არს ჩემთვის მრავალი დოცვა, რათა მოწყალებან დვთისამან მომაშუქოს მე და განანათლოს დაბნელებული გული და გონება ჩემი. რამეთუ დოცვიოთა «უწვიმა მანანაა საჭმელად ერსა თვისსა და პური ცათა მოსცა მათ და წვიმა მათ ზედა, ვითარცა წვიმაა ხორცი ზე ვითარცა ქვიშაა, მფრინველი ფრთოვანი» (ფს. 77—24, 27). დოცვიოთა აღმოუცენა კლდისაგან წყარონი წუერილსა ერსა. ადრჩე-

უღონო ღვთისანო, ადიძრას ჩემ ცოდვილსა ზედა მოწყალება ღვთისა ლოცვითა თქვენითა. არა მაქვს კადნიერება წინაშე გუელთა მხილავისა. ვერვის ხელემწიფების განკურნებად უძღუ-რებათა ჩემთა გარნა მხოლოდ მისა, რომელ-მაც უწყის სიღრმენი გულისა ჩემისანი. რამ-დენჯერ განვიზრახე დამეფვა საზღვარი შორის ჩემსა და შორის იმა უსჯულო ცოდვათა, რომელნიც გამოდიოდნენ ჩემთან საბრძოლველად! გარნა აზრი ჩემი აბიქებდა საზღვარსა ღმ არდ-ვევდა კედელთა მისთა, ვინაიდგან საზღვარი იგი არ იყო შეზღუდვილი შიშითა ღვთისათა ღმ კედელნი მისნი არა დაშენებულ ჭემმარიტსა სარწმუნოებასა ზედა. ამისათვის კვალად ვირეგ კარსა, რათა განმეღოს მე იგი და ვითარცა ურცხვი კვალად ვისწრაფი მოწყალებისადმი ღვთისა. მაცხოვარო, შენ მანიჭებ მე ყოველსა კეთილსა და მე გი მოგაგებ ბოროტებით. სულ-გრძელო უფალო! იყავნ მრავალ მოთმინებითა ჩემ გარყვნილსა ზედა და გვედრები შეწყნარე-ბასა. განმათავისუფლე ყოველთა ბოროტთა საქმეთაგან, სანამ არ მწევია დდე აფსასრულისა, რამეთუ «ჯოჯოხეთსა შინა ვინ აღვიაროს შენ»? იხსენ სული ჩემი მომავალისა შიშისაგან. გან-მისპეტაგე შებილწული სამოსელი ჩემი უხვის მოწყალებითა შენითა, რათა მე უდიდსი სამოს-ლითა სპეტაკითა ვედიროს ზეცისა შენსა სასუ-ფველსა და მიწევნილმან ამა მოულოდნელისა სინარულისადმი ვსთქვა: დიდება მსსნელსა შე-მუსვრილისა სულისა ჩემისასა და დამამკვიდრე-ბელისა მისსა სამოთხესა სინარულისასა, რამეთუ შენ ყოვლად წმიდასა დმერთსა შენის ყოველი დიდება, პატივი და თავანისცემა უკუნითი უკუ-ნისამდე. ამინ.

მღვ. მიხეილ გაგაშელაგია.

სახელმძღვანელო, საყურადღებო, საჭირო და სასარგებლო ცნობათა განყოფილება.

ღარეკება მეფუტკრეობის დაწეებისათვის
(გავრძელება *)

სკის მეორე ბოლოში ჩაუმატებენ ფუტკრის სიმრავლის მიხედვით სამიღამ ხუთამდის ჩარჩოს, რომელზედაც ფუტკრებმა უნდა ჩამოაშენონ ფიჭები. ამ ჩარჩოებს ერთად არ ჩააწყობენ, თითოს სდგმენ ორ თაფლიან ფიჭის შუა. ფუტკრებს ძლიერ ეზარებათ ცარიელი ადგილი საესე ფიჭებს შორის და ცდილობენ გაავსონ. უკან თაფლის გადატანა მითაა კადეე სასარგებლო, რომ ახალი ფუტკრები დაიწყებენ იქიღამ თაფლის გადატანას ბარტყებისათვის საკვების გასაკეთებლად ღმელ-ნელა გადაეჩვევიან იქსამუშევრად. ცარიელი ადგილი, რომელიც გადაჩევა ბუდესა და თაფლის ფიჭებს შუა, უნდა ეგრეთვე აივსონ უთაფლო, მაგრამ სრული ფიჭიანი ჩარჩოებით. ძალიან კარგია, სულ ყველა ერთად ჩააწყონ ჩარჩოები, რომლებზედაც ფუტკრებმა თითონ უნდა ჩამოაშენონ ფიჭები. ნაშინჯია, რომ როდესაც ბევრ ჩარჩოებზე დააწყებენ მუშაობას ფუტკრები, უფრო ბევრს აკეთებენ, ვინემ თითო-თითოს ჩამატების დროს. ეს იმიტომ, რომ შენების დროს მუშაობენ ფუტკრების უმეტესი ნაწილი და თუ საკმარი საშენებელი ადგილი არ ექნათ, ტყუილად გაცდებიან.

ოც ჩარჩოიანი სკა, როდესაც თითოს აქვს რვა გოჯა სიგრძე—სამალღე, არ არის ძალიან დიდი კარგ თაფლიან ალაგებში; მაგრამ თუ ადგილი განსაკუთრებით ძალიან თაფლიანია, ოც-და-ოთხი და ოც-და-ექვსი ჩარჩო სულ ყოველთვის დასჭირდება.

ზემოდ აღწერილი წესი მოსახდენია სუსტი სკებისათვისაც, მხოლოდ ჩარჩოების რიცხვი შემცირებული იქმნება. ვაზაფხულზე განხილვის დროს, თუ ფუტკრის ოჯახს აქვს დაბეჭდილი ბარტყებიანი ფიჭები ერთი მეორეზე გამბმული და არა არეულად (მაგალითად, ერთი ფიჭის თვალში კვერცხია, მეორეში

*) იხ. «მწვემისა»-ს № 3, 1894 წ.

იქვე—გამოჩენილი მატლი, მესამეში დაბეჭდილი ბარტყი—პარკი, ან თაფლია, ეს სისუსტის ნიშანია) ამისთანა შემთხვევაში ცოტაც რომ იყოს მუშა ფუტკარი, მაინც საიმედოა. ზამთრისათვის თუ თითო სკას აქვს არა ნაკლები ოც-და-ათის—ორმოცი გირვანქისა, მეფუტკრე სრულიად უსრუნველ ყოფილი შეიქმნება შესახებ მათი საკვებისა. თაფლის ამოღების დროს უნდა მოისპოს სრულიად მონაერის ფიჭები, რომელნიც გადადნებიან სანთლად და გაიცივლებიან ხელოვნურ ფიჭაში, თუ თვითონ არა გაქვსთ მათი საკეთებელი მანქანა.

რამდენად სასარგებლოა ხელოვნური ფიჭა.

თუმცა ფუტკრები უჩვენოდაც აკეთებენ ფიჭებს, მაგრამ მოხმარება ჩვენის მხრით დიდი სასარგებლოა.

როდესაც ფუტკრები თავის ნებაზე მუშაობენ, აგებენ მრავალ მონაერის ფიჭებს და მით გამოჰყავსთ ურიცხვი მუქთა მჭამლები; ისინი არ ფიქრობენ მოამზადონ თაფლისათვის ალაგი წინ-და-წინ და დაიწყებენ მუშაობას მაშინ, როდესაც თაფლი უნდა ზილონ, ასე რომ ჰკარგენ უძვირუასეს დროს; უადგილობისა გამო დაცარიელებულ ბარტყების ბუდეებს გააყვებენ თაფლით და შესწყვეტენ ბარტყობას. ან და უადგილო ვიწროობისა გამო ნაყარი გაუა სკილამ, რომელიც სასარგებლო არ არის.

როდესაც ხელოვნური ფიჭები წინ-და-წინვე აქვსთ ჩაწყობილი, ფუტკრები ასწორებენ და მეტის სიჩქარით აშენებენ (ასრულებენ); ხელოვნური ფიჭა წარმოგვიდგენს ჩვენ მუშა ფუტკრის ფიჭების დასაწყისს და ამისათვის მონაერისას ვეღარ გააკეთებენ.

უკანასკნელი დასკვნა ლაიანის მეფუტკრობისა შემდეგია: რომ ერთსა და იმავე დროს მივიღოთ ჩვენ ცოტა ნაყრები, მრავალი თაფლი და ახალი სანთელი, აუცილებლად საჭიროა დიდი, სიგანეზედ დადგმული სკა, რომელიც ერთბაშად უნდა იტყვედეს საჭირო ფიჭებს, რომ სიფიწროვისა გამო დედოს კვერცხის დებაში ხელი არ შეეშალოს, საკმარისი უნდა იქნეს ფიჭები თაფლის შესანახავად და, დაბოლოს, უნდა იქნეს ცარიელი ფიჭებიც, რომ ახალგაზდა ფუტკრებს შეეძლოსთ აშენონ ახალი ფიჭები, როდესაც ესაჭიროებათ და სურსთ.

სეიდვა ფუტკრისა

ფუტკარი შეგიძლიათ იყიდოთ თუნდ უზრალო კოდით ანუ რ ფით, თუნდ ნაყრით, უკანასკნელი უმჯობესია.

ნაყრის სეიდვა

თუ გაქვსთ შემთხვევა იყიდოთ ახალი ნაყარი, რომელიც ჯერეთ არ ჩაუჯენიათ სკაში და მხოლოდ მიხევეულია რამეზე, ანუ სანაყრეშია ჩასმული, მაშინ მისი ჩაჯენა ჩარჩოიან სკაში ძალიან უბრალო საქმეა. ამისათვის საჭიროა ამოვარათ ჩარჩოებს ხელოვნური ფიჭა ანუ ნამდვილი ფიჭის ნაჭერი, თუ ეს არ არის, მაშინ სანთლის ღვეთით უნდა სწორი ხაზი გაველოთ ჩარჩოს თავი და შუაზე სწორედ და ჩააწყოთ სკაში, არა ექვსზე მეტი რიცხვით. შემდეგ შეუშვით შიგ ნაყარი თავის დედაიანა. დაწმენებულ ი უნდა იყოს, რომ ნაყარი არ გაიქცევა. ნაყარი გაიქცევა მაშინ, თუ სკაში ცუდი რამე სუნის სდის ან თუ ნაყარი მეორე-მესამე პირია.

ნამდვილი ფიჭა შეგიძლიათ იშოვოთ მეფუტკრეებიდან, თუ თვითონ არ გექნებათ. ფიჭა არ უნდა იქნეს ძალიან ძველი და არც ძალიან ახალი. გადააბრუნეთ ჩარჩო პირზელმა, დაასხით გამდნარი სანთელი ძალა თავზე მიგნიდგან (ახლა ის თავი ძარაა) და მაშინვე დაადევით ზედ; როდესაც სანთელი გაცივდება, ფიჭაც მიკრული იქნება და არ აგჯება გადმოზრუნებაზე. ფცადეთ ჩარჩოზე ფიჭა სწორად დაეკრას, თელეები, როგორც ბუნებითაა, ზვეით უნდა ჰქონდეს მიქცეული და არა ქვევით, თორემ თაფლი გაძოიღვრება.

ამგვართვე მოვიქცევით ხელოვნური ფიჭის მიკრახვედაც, მხოლოდ დავსჭრით მათ, თუ ფართებია, ერთის ანუ ორი გოჯის მეტი არ არის საჭირო თითო ჩარჩოზე.

სეიდვა ფუტკრისა რთვით ანუ კოდით

რთვით სეიდვა ფუტკრისა ადვილია, მაგრამ იქილამ ფუტკრის გადაყვანა ძნელი ჩარჩოიან სკაში. გადაყვანა ანუ გადადენა ფუტკრისა მოხერხდება ბევრ ნაირად. ჩვენ ვურჩევთ იხმარონ შემდეგი, ძალიან გავრცელებული წესი.

გადასაყვანად საჭიროა ყოველთვის იქონიოთ

ორი რაფი ღონიერი ფუტკრის ოჯახით; უნდა იქნეს მშვენიერი თფილი ღლე, ჩვენს მხარეში აპრილში და მაისში; ორი კაცი საჭიროა, დაიწყეთ მუშაობა არა ადრე თორმეტის საათისა დღისით.

ჯერეთ მოამზადეთ ჩარჩოიანი სკა, რომელშიაც უნდა გადაიყვანოთ ფუტკარი. თუ მოხერხდეს მოამზადეთ ჩარჩოები ნამდვილი ფიჭით საესე, თუ არა, სავი თუ მეტი ნახევრამდის მაინც ჩაკრული ხელოვნური ფიჭით.

შემდეგ დაინიშნეთ საფრენი თვალის სიმაღლე როფზე, სადაცა სდგას. გადაიტანეთ როფი სხვა ადგილას სადმე ჩრდილში ხუთმეტრი საყენის სიშორეზე; აქვე მოიტანეთ ჩარჩოიანი სკა. სადაც როფი იდგა; იქ დადგით ღროვებით ცარიელი ყუთი მუშაობიდან დაბრუნებული ფუტკრებისათვის. თუ ასე არ ჰქენით, უკანასკნელნი დაიკარგებიან, ან სხვა სკვბთან ჩხუბს გამართვენ.

როფი გაამალეთ რაზედმე მალლად, უხრჩოლეთ კომლი და ძირიდგან მოაძვრეთ ძრო. თქვენ ძირიდგან დაინახავთ ჩამოკიდებულ ფიჭებს, თითქმის ცარიელს, რადგანაც ფუტკრები კომლისაგან შემალული იქნება შენობის სათავეში. მიაჭერით რამოდენიმე ფიჭები თავამდის. მუშა ფუტკრის ფიჭები ჩარჩოებში გაამაგრეთ ტყეჩებით, რომ არ გამოცვივდეს, მონაგრის კი არ იარგა. თუ ფუტკრის ბარტყები შეგხედეს, ისიც ჩააკარით. ნშირად მეფუტკრეს ამისთანა შემთხვევაში დასჭირდება პირზედ ჩამოსაფარებელი (პირბადე), რომელსაც ყველა თვითონ ადვილად გააკეთებს. იყიდეთ წმინდა რკინის საცერი პირის სახეს რომ ეყოს და გარემეშო ტილო შემოაკარით, რომ თავზე ჩამოიცვათ.

ამნირად გამართული ჩარჩოები ჩააწყეთ სკაში და დაახურეთ თავი, რომ ბარტყები არ გააციოთ. აგრეთვე მიადგით ძრო როფსაც, როგორადაც იყო. როდესაც ვათავებთ ამ მუშაობას, გადააბრუნეთ როფი ისე, რომ ფიჭები ზევით ექნეს აშვერილი, უხრჩოლეთ ცოტაოდენი და მერმე დაუწყეთ ნელნელა ორი ჯოხით რაკუნნი. ერთ წამს რომ ურტყათ ჯოხი, ხუთ წამს შესჩერდით, რომ სამგზავროთ მოეწყონ ფუტკრები ე. ი. თაფლი მოიგროვონ ჩინჩანში. შემდეგ დაიწყეთ ისევე რაკუნნი და გააგრძელეთ 10—12 წამს. როდესაც ამას ვათავებთ, მოხსენით ძრო, რომელიც ეხლა მალლა არის და დაინახავთ, რომ ფუტკრები ზევით მოგრავილან ერთად.

მაშინ ფრთხილად გადაიყვანეთ კოვზით ფუტკრები, რაც მოხერხდეს ჩარჩოიან სკაში და თვალი ადევნეთ დელოს.

სკის შესავალ თვალს მიუდგით ფიცარი და ზედ დააფინეთ ტილო. კოვზით დაჰყარეთ ხოლმე ზედ ფუტკრები, რომლებიც ცხერებივით გაეშურებიან თვლისაკენ. ამ დროს დელოს დანახვა ძნელი არ არის. თუ არ გამოჩნდა დელო, ისევე იმ წესზე უნდა დაუწყოთ რაკუნნი და რამდენადაც შესაძლოა სულ გამოდნოთ ფუტკრები, სანამ დელოს არ ნახავთ.

როდესაც დელო ნახულია და ჩამომსხდარი ჩარჩოიან სკაში, როდესაც მასთან გადაყვანილია უმრავლესი ნაწილი ფუტკრისა, მაშინ დახურეთ სკა და გადაიტანეთ იმ ადგილს, სადაც ღროვებით დასდგით ცარიელი. ამასთანავე საფრენიც იმ სიმაღლეზე დაუტანეთ, რამოდენზედაც როფს ჰქონდა. თუ სხვანაირად დასდგით სკა, ფუტკრები დიდხანს იწვალებენ და ვერ მიაგნებენ თავის ბინას. ცარიელ სკაში შესრული ფუტკარი უნდა ჩაჰყაროთ ჩარჩოიანში.

როფი, რომლიდანაც ფუტკრები გადმოდნენ, წაიღეთ და დასდგით მეორე ღონიერი როფის ადგილას; ეს უკანასკნელი სხვა ადგილას დასდგით, გაამაგრეთ კარგად და მიეციეთ ფუტკრებს წყალი.

რა მოხდება ამგვარი ადგილის შეცვლით? — ჩარჩოიან სკაში იქნება დელო, ახალგაზრდა და მუშა ფუტკარი ახალ ბუდეზე. დელო დასდებს კვერცხებს და ნაყარი ილღეგრძელებს. როფი, რომლიდანაც გამოდნენ ფუტკრები, დაობლდება, მაგრამ როდესაც თქვენ მას მეორე ღონიერი როფის ადგილზე დასდვამთ, გაღონიერდება მისი მუშა ფუტკრით. ფუტკრები შეხედვენ, რომ დელო აღარა ჰყავს და გამოიყვანენ ახალს. მეორე როფი, სხვა ადგილზე გადატანილი, დაჰყარავს თაფლის მომტან ფუტკარს, მაგრამ შიგ დარჩება ბარტყი, ახალი ფუტკარი და დელო; მალე გაღონიერდება და თაფლის მომტანიც გაუჩნდება, მხოლოდ პირველად წყალი თუ არ შეუდგით შიგ როფში, არ ივარგებს; წყლის მომტანი ფუტკარი ჯერ-ჯერობით არ ეყოლებათ და უწყობობისა გამო ახალ ბარტყებს გამოსწოწნიან. ქუტკველში ჩხირები ჩაჰყარეთ, რომ ფუტკრები არ დაიხრჩონ და ისე შეუდგით.

ოცდაერთი ღლე რომ გავიდეს, ნახეთ როფი, რომლიდანაც გადმოდნენ ფუტკარი. მას ეყოლება ახალი გამოტყვნილი დელო. წინანდელი დელოს კვერ-

მიიღება ხელის-მოწერა 1894 წლისათვის ორ კვირულ გამოცემათა ჰართულს

„მწყმს“-ზე

რუსულ «ПАСТЫРЬ»-ზედ

მიზანი და დანიშნულება გაზეთისა: 1) შეატყობინოს სამღვდლო და საერო წოდებას ყველა განკარგულება და მოქმედება უმაღლესთა სასულიერო და საერო მართებლობათა, კონსისტორიათა და მღვდელ-მთაფართა; 2) გაავრცელოს ქართველ სასულიერო წოდებაში და ხალხში სალიტერატურო სწავლა და ცოდნა საეკლესიო და საზოგადოებრივი ცხოვრების კითხვათა შესახებ; 3) გაავრცელოს საქართველოს სამღვდლო და საერო წოდებაში სწავლა და მეცნიერება ქრისტიანობრივი კეთილ ზნეობისა და სარწმუნოებისა და 4) აუხსნას და განუძარტოს სამღვდლო და საეკლესიო მოსამსახურე პირთა ზოგიერთი საეჭვო კითხვები, რომელთა ცოდნა მიუცილებელ საჭიროებას შეადგენს მათთვის მტკიცედ მათი მოვალეობის აღსრულებისათვის.

მიზანი და დანიშნულება რუსული გამოცემისა ზემოხსენებულის პროგრამის აღსრულების გარდა არის—1) შეატყობინოს რუსეთის სასულიერო და საერო წოდებას შინაარსი შესანიშნავ და საინტერესო «მწყმს»-ში დაბეჭდილ სტატიებისა; 2) გააცნოს რუსეთის სასულიერო და საერო წოდებას საქართველო, ეს დაწარჩეული კუთხე რუსეთის იმპერიისა და საქართველოს სასულიერო და საერო წოდება ქართული გამოცემის საშუალებით გააცნოს რუსეთის სასულიერო მწერლობას ღმერთების ცხოვრებას.

ფასი ქურონალისა:

12 თვით «მწყმსი» 5 მ. 6 თვით «მწყმსი» 3 მ.
— ,, ორივე გამოცემა — ,, ორივე გამოცემა 4 მ.
— ,, რუსული ,, 3 მ. — ,, რუსული ,, 2 მ.
სოფლის მასწავლებელთ გაზეთები დაეთმობათ მთელის წლით სამ მანეთად.

რედაქციას აქვს კანტორები: ქუთაისში ხანანაშვილების სახლებში და ვერაძის რედაქტორის საკუთარს სახლებში.

ზაზეთზე ხელის-მოწერა შეიძლება როგორც ვერაძის, აგრეთვე ქუთაისშიც.

ზარემ მცხოვრებთა ქურონალის დაბარება შეუძლიათ ამ აღრესით: Вь Квирилы, вь редакцію газеты и журнала „МЦКМСИ“ и «ПАСТЫРЬ».

სასოფლო მეურნეობას, კონომიას, მანქანობას, ჭაგაენასა და სავაჭრო-საწარმოო ქურონალი

„მეურნე“

გამოდის კვირაში ერთხელ შემდეგის პროგრამით:

- I მთავრობის განკარგულებანი მეურნეობისა და სოფლის საქმეების შესახებ.
- II სამეურნეო ეკონომია.
- III წერილები ხენა-თესვანზე, ბაღოსობაზე, მე-ბოსტნობაზე, მევენახობაზე, საქონლის მოყლა-მოშენებაზე და საზოგადოდ ყოველგვარ სამეურნეო საქმეზე.
- IV სამეურნეო ტენოლოგია, ხუროთ-მოძღვრება და მენჯიკა.
- V ვეტერინარობა (ბეითალობა) და სოფლის ჰიგიენა.
- VI მეურნეობის ამბები და კორრესპონდენციები.
- VII განხილვა ახალთა გამოკვლევათა, გამოცდათა და აღმოჩენათა მეურნეობაში.
- VIII სამეურნეო ბიბლიოგრაფია.
- IX სოფლის ნაწარმოების ბაზრები.
- X ცნობები, თუ სად როგორი მოსავლის პირია, რა არის მუშის ფასი და სხვ.
- XI მრეწველობა, ეაქრობა და სტატისტიკა.
- XII ნარკვევი.
- XIII კიარხე-პასუხი.
- XIV სურათები.
- XV გამოსადევი აღრესები.
- XVI განცხადებანი.
- XVII დამატებანი, რომელშიაც დაიბეჭდება სამეურნეო თხზულებანი.

გაზეთის ფასი:

ტფილისში: წლით 4 მანეთი || ტფილისის გარეთ: წლით 5 მ.
ნანეგარის წლით 2 მ. 50 კ. || ნანეგარის წლით 3 მ.

ქურონალში დაახლოებულს მონაწილეობას მიღებენ: აგრონომები: გუნტაძე იოსები, დგებუაძე ნიკოლოზი და ნაკაშიძე ერმილე, თ—დი; ტენიკოსი კლდაძე ვიქტორი; ექიმები: ლორთქიფანიძე სიმონი, თ—დი და მედიცინის დოქტორი ნაზარაია დიმიტრი; მკვლევარი აპოლონ წუაძე და სხვანი. ამათის და სხვა თანამშრომლების მეოხებით რედაქციას იმედი აქვს, რომ პირნათლად აღასრულებს თავის მოვალეობას.

ვისაც «მეურნის» გამოწერა სურს, უნდა მიმართოს: თბილისში «მეურნის» რედაქციას, წერა-კითხვის გამოწერა. საზოგადოების კანცელარიას; ქუთაისში, რედაქციისა და კანტორის განყოფილებას,

ქყონიას სახლში და წიგნის მალაზიებს: ძმ. ქილაძე-სა, ძმ. წერეთელთა და ვ. ბეჟანიშვილისას; დაბა **ეგვილიაში** თ. ხუსკივაძეს; **ჯიხაიშს** დავით ლევანის ძეს ლოლობერიძეს; **ოზურგეთს** და **ახალ-სენაკში** კ. თავართქილაძის სტამბას და **ბათუმში** პავლე შ. ქყონიას, დამოჭნის მოხელეთა სადგომში.

გაზეთში დასაბეჭდალ განცხადება მიიღება ქართულ, რუსულ, ფრანგულ და ნემენსკო ენებზე. თითოჯერ ვწყარის დაბეჭდვა პირველ გვერდზე ელირება აბაზი და უკანასკნელზე—ორი შაური.

«მეურნე»-ში დასაბეჭდალ დანიშნული წერილები უნდა გამოიგზავნოს რედაქციისა ანუ მის ქუთათურ განყოფილების სახელობაზე. წერილები, საქირაობის დაგვარად, იქნებიან შესწორებულნი ანუ შემოკლებულნი და თუ რომელიმე წერილი რაიმე მიზეზით არ დაიბეჭდება, იმაზე მიწერ. მოაწერას რედაქცია არა კისრულობს.

რედაქცია იმყოფება ტფილისში: კუკია, რეჟისის ქუჩა, სახლი № 10. რედაქციისა და კანტორის განყოფილება ქუთაისში, ქყონიას სახლი.

ი ს უ ი დ ა ზ ი ა ნ

დეგანოზი დავით დამბაშიძისაგან შედგენილი და გამოცემული წიგნები:

თბილისში, ცენტრალურ და ბ. ხიდიკელის წიგნების მალაზიებში, **ქუთაისში** — «მწყემსი»-ს რედაქციის სტამბაში და ძმ. ჰილაძეების და წერეთლის წიგნების მალაზიებში და **ეგვილიაში** — თვით გამოცემულთან.

- 1) **ღარიგება საღმრთო სჯულის სწავლებაზე**, რომელიც უწყმიდესი სინოდი-საგან მოწონებულია როგორც სასწავლო სადმართო სჯულისა საეკლესიო-სამრევლო და სხვა პირველ დასაწყის სკოლებში — ფასი . . . 30 კ.
- 2) **იგივე ღარიგება სადმართო სჯულის სწავლაზე რუსულს და ქართულს ენაზე** . . . 50 კ.
- 3) **სამართავლო სემპალმირი ისტორია** ფასი უდით . . . 45 კ.
- 4) **მართული ლოცვანი**, თვეთა მეტყველებით, ქორთონიონით და მართლმადიდებელი ეგლ. უმთავრესი დღესასწაულების მოთხრობით. — ფასი . . . 30 —
- 5) **ახალი პარაბადინი**, რომელიც განხილული და ნება-დართულია კავკასიის საეპიმო რჩევისაგან. — ფასი . . . 1 მან.

- 6) **მგვადელთათვის საიდუმლოების შესრულების დროს საჭირო სახელმძღვანელო წიგნი** — ფასი უდით . . . 30 კ.
- 7) **ახალი სასულირო კონსისტორიათა წესდებულება**. — ფასი უდით . . . 40 კ.
- 8) **მცხეთის ტაძარი და წმიდა ნინო**, მართავლო განმანათლებელი, — ფასი . . . 25 —
- 9) **გელათის მონასტარი და ცხოვრების აღწერილობა მეფის დავით აღმაშენებლისა**. — ფასი . . . 25 —
- 10) **წმ. მოწამენი დავით და კონსტანტინე და მოწამეთის მონასტარი**. — ფასი . . . 5 —
წმიდანი მღვდელ-მთავარი: მასილი
- 11) **დიდი, ბრიგორი ღვთის-მეტყველი და იონანი მძროპირი**, სურათებით — ფასი . . . 5 —
- 12) **მირამა უფლისა**, სურათით. — ფასი . . . 2 —
დიდ-მარხვის წინ, სურათით. — ფასი . . . 2 —
- 13) **ხაკება ყოვლად წმიდა ღვთის-მშობლისა სურათით**. — ფასი . . . 2 —
- 14) **ბზობა სურათით** — ფასი . . . 2 —
- 15) **აღდგობა სურათით** — ფასი . . . 2 —
- 16) **კონსტანტინე პილატოს მეშულის წერილი**
- 17) **თავის მემობარა ქალთან** . . . 5 —
- 18) **მეფე სოლომონ-ბრძენი სურათით** — ფ. . . 5 —
- 19) **აღწერა წმ. მოც. სწორის დიდის მთავრის ვლადიმირისა** . . . 2 —
- 20) **წმიდა ნინა ქართველთ-განმანათლებელი** . . . 2 —
- 21) **შიო-მღვდლის მონასტერი და ცხოვრების აღწერა დიხსისა მამის ჩვენისა შიოსი სურათით** — ფასი . . . 5 —
- 22) **მიძინება ყოვლად წმიდა ღვთის-მშობლისა**, სურათით — ფასი . . . 2 კ.
- 23) **ამაღლება პატიოსნისა და ცხოველ-მყოფელისა ჯვრისა უფლისა სურათით** . . . 2 —
- 24) **ღვთის მშობლის დაბადება** — სურათით . . . 2 —
- 25) **ტაძრად მიყვანება ღვთის-მშობლისა** . . . 2 —
- 26) **მსთარი სურათით**. — ფასი . . . 5 —
- 27) **წმ. მოწამე რაჭმენი** — სურათით ფასი . . . 5 —
- 28) **ისო ძინა ზირაძისა სურათით** . . . 5 —
- 29) **დაწყებითი გაკვეთილები საღმრთო სჯულის სწავლებაზე** ფასი . . . 15 —
- 30) **ცოცხალთა და გარდაცვალებულთა მოსახსენებელი კონდაკი** (კარგის უდით) . . . 30 —

- 31) დარიგება მხედველობის დასაცავსა და თვალების მოვლაზე. — ფასი . . . 10 —
- 32) ანდრია-პირველ წოდებული ისტორიული ჰომეო პათია. — ფასი . . . 5 —
- 33) თამარ მეფე — სურათით . . . 5 —
- 34) მეფე დავით III აღმაშენებელი . . . 5 —

ვინც წემა აღნიშნულ წიგნებს გამოაწიებს ახა ნაკლებ ერთი თუმნისა, მას მანუთჲ დაეთმობა 15 კ. ვინც 2 კ. წიგნაკებს დაიბარებს ახა ნაკლებ ასა წაღისა, ის ფასტით გასაგზავნს ან იხდის.

სახელმძღვანელონი,

დაწკაღნა იაკობ გავგებაშვილის მიერ.

დედე-მენე, ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, საერო და სამრევლო სკოლებში სახმარებელი, მეცხრე შეესებული გამოცემა, დაბეჭდილი წერა-კითხვის საზოგადოების მიერ. ამ გამოცემაში ჩართულია თავში სახატავე სურათები და ბოლოში საწერი ღედანი, ასე, რომ ამ წიგნის მხმარებელთ აღარ მოუნდებათ სყიდვა არც სახატავეებისა და არც ღედნისა. შასი ისევე ექესი შაურია, ყლით ორი აბაზი. მს წიგნი მოწონებულია და მართულის ენის სახელმძღვანელოდ დანიშნული განათლების სამინისტროს მიერ და უწმიდესის სინოდისაგან... შინც ერთად იყიდის ოც და ათსან მეტს ცალსა, წიგნი დაეთმობა ხუთ შაურათ, ყლით 33 კაპ.

მუნების პარი, ანუ საკითხავი წიგნი, უმცროსს კლასში სახმარებელი, მეშვიდე გამოცემა, შემკული სურათებით და საქართველოს ქარტით, დაბეჭდილია წერა-კითხვის საზოგადოების მიერ. შასი ყლით ოთხი-აბაზ უზალაფუნი (90 კაპ.). უყლოთ ეს გამოცემა არ ისყიდება. შინც ერთად იყიდის ათს ცალსა, წიგნი დაეთმობა ოთხ აბაზად, ეინც ოცსა — თუთხმეტ შაურად და ეინც ოც-და-ათსა — თოთხმეტ შაურად. მს წიგნიც მოწონებულია სამინისტროსაგან, როგორც „მშვენიერი სახელმძღვანელო მართულის ენისა“ და აგრეთვე უწმიდესი სინოდისაგან.

კოკორი, ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, სახლობაში სახმარებელი, გამოცემა მეშვიდე, ფასი ორი შაური; ნარდათ 8 კაპეიკი.

კონე საყმაწვილო მოთხრობათა ბუნების მეცნიერებიდან, მესამე გამოცემა, სურათებიანი, ფასი ათი შაური, ეინც ნაღდს ფულზედ იყიდის ათს ცალსა, ცხრა შაურად მიეცემა წიგნი, ეინც ოცსა, ორ აბაზათ. წიგნი მოწონებულია როგორც სამინისტროსაგან, ისე სინოდისაგანა.

სომლი, ანუ რჩეულთა ლექსთა კრება მოზრდილ ყრმათათვის, მეორე გამოცემა, ფასი ექესი შაური. მოწონებულია სამინისტროსა და სინოდისაგან.

კუნწულე, ანუ საყმაწვილო მოთხრობანი, ფასი ორი აბაზი. მოწონებულია როგორც სამინისტროსაგან, ისე სინოდისაგან.

იპნანამ რუ ჰქმნე? მოთხრობა მოზრდილი ყმაწვილებისათვის, ფასი ორი შაური.

ხაშის მიზეზი? საყმაწვილო მოთხრობა, ფასი ერთი შაური.

ასაინის მში საყმაწვილო მოთხრობა მეფე მრეკლეს სურათით და ქარტით, ფასი ორი შაური.

მირითადი უკულმართობა, პუბლიცისტური წერილი ღედანის მნიშვნელობის შესახებ კერძო აღამინის და მთელის ერის ცხოვრებასა და წარმატებაში, ფასი ერთი აბაზი...

РУССКОЕ СЛОВО, часть первая, издание четвертое цѣна тридцать копеекъ, въ переплетѣ 40 копеекъ.

РУССКОЕ СЛОВО, часть вторая, издание третье, цѣна 40 копеекъ. Въ переплетѣ 50 коп.

РУКОВОДСТВО для учащихся къ преподаванію русскаго языка по „Русскому Слову“, цѣна 50 коп.

Объ части «Русскаго Слова» одобрены въ качествѣ учебнаго руководства по русскому языку для грузинскихъ школъ, а «Руководство для учащихся» одобрено для библиотекъ низшихъ и среднихъ учебныхъ заведеній всего Кавказскаго учебнаго округа, и то и другое одобрено учебнымъ Начальствомъ, съ утвержденія Господина Главноначальствующаго. (Смотри „Сборникъ“ распоряженій по управленію Кавказскимъ Учебнымъ округомъ стран. 1965 и 1967).

Равнымъ образомъ одобрено и рекомендовано Русское Слово» духовнымъ учебнымъ Начальствомъ.